

Финансирането на половинвековния вестник „Мир“

Гл. ас. д-р Тодор Панайотов

Вестник “Мир” е най-дълго излизалият, най-добре списваният, най-авторитетният и най-значимият политико-обществен вестник в Третото българско царство. Затова изследователите на печата го определят като “българският “Таймс””¹.

Вестник “Мир” е основан през 1894 г. За половин век от него са излезли 13 129 броя, като от 1905 г. става всекидневник. Близко три десетилетия е централен партийен орган на една от водещите партии в страната. През 1923 г. „Мир” е обявен за непартиен вестник и до края на 1944 г. се налага като качествен национален всекидневник. Негови издатели, редактори и сътрудници са едни от най-известните политически, стопански и културни дейци на България. За него работят и едни от най-добрите журналисти в страната. В този материал се изяснява как се финансира този водещ български всекидневник, оказал значително влияние върху общественото мнение в страната.

През периода 1894-1898 г. като официоз и като централен партийен орган вестник “Мир” получава и от правителството, и от ръководството на Народната партия годишна субсидия, равняваща се на десетки хиляди лева. За периода партийните пари годишно са между 20 и 25 хиляди лева, а от безотчетния фонд на кабинета сумата е различна, като за 1896 г. тя е в размер на 15 хиляди лева. Стабилно парично перо за вестника са още официалните обяви и задължителните абонаменти на различните институции.²

Въпреки това първите главни редактори Димитър Хранов и Димитър К. Попов се оплакват, че редакционните пари са недостатъчни и те напускат. Следващият главен редактор Петър Бобчевски, който изпълнява

функциите и на директор, въвежда специална “Книга за наредбите и сметките на вестник “Мир”. От книгата става ясно, че бюджетът на вестника е твърде разточителен и далеч надхвърля отпусканите субсидии.

След като в началото на 1899 г. Народната партия пада от власт, само след няколко дни, в края на януари 1899 г. Петър Бобчевски е сменен с доскорощния министър и изявен журналист Михаил Маджаров.

Смяната в ръководството на вестника цели подобряване на неговото редактиране и намаляване разходите за неговата издръжка. Тя е извършена с решение на Централния клуб на Народната партия по предложение на нейния шеф и основател на вестник “Мир” д-р Константин Стоилов.

Годишната партийна субсидия е драстично намалена и е в размер на 6 хиляди лева. За да може да се справи с тежката задача, новият главен редактор намалява щатните журналисти, а ръководните дейци на Народната партия смятат да разрешат проблемите с финансирането като създадат специално акционерно дружество.

Под името Акционерно дружество “Мир” (АД “Мир”) то е регистрирано от Софийския окръжен съд на 20 октомври 1899 г. Основният капитал от 100 хиляди лева е разделен на хиляда акции от по 100 лева всяка. Негови акционери основатели са ръководителите на Народната партия. Целта на дружеството е да осигурява пропагандната дейност на народняците включително и чрез издаване на партийния орган, купуване или построяване в София на сграда за клуб на партията и купуване и нареждане на печатница. Приходите на дружеството са предвидени да идват от абонамента и обявленията на вестника, от наема на дружествените имоти, лихвите от дружествения капитал и от дейността на печатницата.

Осигурена е внушителна сграда на дружеството, която се намира на площад Александър I, непосредствено до княжеския (царския) дворец. В

нея се помещава редакцията и администрацията на вестник “Мир”. Акционерно дружество “Мир” обаче се намира в трудно финансово състояние – има дълг към Централната банка, принудено е да разпродава наскоро придобити дружествени имоти и да отдава цели етажи от собственото си здание под наем. Обещаната печатница така и не е закупена. На акционерите не се раздава дивидент, а безплатен абонамент за вестник “Мир”. Това предизвиква недоволство сред част от тях. За да се осигурят свежи пари, през 1908 г. основният капитал е удвоен на 200 хиляди лева, а акциите вече са две хиляди. С най-много акции в АД “Мир” са потомствените банкерски фамилии Гешови, Бурови, Губиделникови, Яблански, Теодорови.³

До войните главният редактор Михаил Маджаров предприема енергични мерки за подобряване списването на вестника чрез привличането на известни имена за щатни журналисти и външни сътрудници. Прави усилия да подобри и неговото разпространение, особено след превръщането му във всекидневник. Всичко това води до засилване ролята на “Мир”, но и до увеличаване на разходите по издаването му.

От своя страна акционерите търсят различни начини за намаляване загубите на дружеството. Новият ръководител на партията Иван Евстратиев Гешов дава 18 хиляди лева собствени средства. До 1913 г. като частно лице той влага значителни суми за издръжката на “Мир”. От личните си спестявания отделя ежесмесечна субсидия отначало по 300, а по-късно и по 500 лева и косвено подпомага изданието чрез публикуване на платени обяви в него или дори чрез заплащане подвързията на вестника.⁴

В началото на 1912 г. главният редактор Михаил Маджаров напуска вестника, защото заминава като пълномощен министър във Великобритания. За главен редактор е назначен досегашният помощник-

редактор Иван Пеев Плачков, който цели 23 години оглавява вестник “Мир”. През годините на войните (1912-1918) Плачков защитава българските национални интереси, а не партийните разбирания. Този начин на списване на вестника не се харесва на част от партийното ръководство, но за сметка на това води до рязко увеличаване на тиража, а оттам и на печалбата на “Мир”. Акционерите престават да го субсидират. Докато до войните вестникът излиза в тираж от около 3500 броя, през 1917 г. вече има над 40-хиляден тираж. След като започва да се самоиздържа вестника се сдобива със своя печатница през 1914 г. Веднага обликът на “Мир” коренно се променя и той става постоянно голямоформатен всекидневник чак до последния си брой. Осигурени са и самостоятелни сгради за редакцията и печатницата.

Финансовите успехи на „Мир“ дават основание на Плачков да напише в уводна статия следното: “Вестник “Мир” отдавна е престанал да бъде партиен вестник. [...] Той е общограждански вестник, без да се бои да изобличава демокрацията, когато тя се обръща в демагогия. Той не се бои да разкрие истината, без да гледа кому тя е угодна и кому не. И затова той е в състояние да свърже двата края, без да простира просешка ръка към когото и да било. Всеки вестник, който не е в състояние да стори това, трябва да престане да хаби мастилото и хартията с други думи да съществува.”⁵

Когато в края на 1935 г. Плачков напуска изданието, той вече е превърнал “Мир” в “Българския “Таймс”, а чистата печалба на вестника за същата година е повече от половин милион лева. Това цветущо финансово състояние на изданието се дължи както на променения начин на списване и разпространение, които въвежда Плачков, така и на рекламите и обявленията, които той успява да осигури.

По принцип приходите, а по-късно и печалбата на вестник “Мир” се формира в най-голяма степен от продажбата на изданието. В първите години това перо е 46 %, докато в годините на Втората световна война вече е 70 % от всички приходи.⁶ Първият брой на вестника излиза с цена от 10 стотинки, но още от брой № 13, тя е променена на 15 ст., защото е увеличен неговия формат. Автоматично следва покачване и на цената на предплатения абонамент. Поради различни причини за половин век многократно са променяни тези цени. За сравнение от 1943 г. един брой на вестника се продава за 2 лева. На второ място сред приходите на “Мир” са рекламите и обявленията. Средно това перо се движи около 20 % от общата сума на приходите. За успешното финансово развитие на вестника допринася и коренно промененият начин на неговото разпространение. Отначало той се разпространява само чрез абонамент по пощата. Този начин на разпространение се оказва скъп, бавен и неефективен и затова е заменен с ръчната продажба.

През 1924 г., в рамките на няколко месеца умират дългогодишният шеф на народняците Иван Евстратиев Гешов и неговият заместник Теодор Теодоров. С тях си отива цяла една епоха в развитието на партията, на вестника и на акционерно дружество “Мир”. Най-влиятелният политик сред акционерите вече става Атанас Димитров Буров, който е и председател на Управителния съвет на АД “Мир”. Той е един от водачите на Демократическия сговор и външен министър на Царство България от началото на 1926 до средата на 1931 г. През 1934 г. вече е и най-големия акционер на дружеството с 1026 акции.⁷ След намеса на Атанас Буров от вестника са отстранени дългогодишния главен редактор Иван Пеев Плачков и заместилия го д-р Борис Вазов. В годините на Втората световна война Буров отстранява трети поред главен редактор и изявен журналист Христо Д. Бръзицов.

Банкерът Буров и другите акционери очакват изданието да се развива като печелившо търговско предприятие. Журналистите на вестника скоро оправдават тези очаквания. Още през 1927 г. акционерите получават 40% печалба за всяка своя акция. Най-голям е нейният размер през 1933 г., когато вече е 64 %. През периода 1929 – 1933 г. чистата печалба за разпределение сред акционерите на дружество “Мир” се движи от половин милион до 817 хиляди лева. И в следващите години, до края на 1939 г. вестникът всяка година реализира печалба.⁸ Това добро финансово развитие на вестник “Мир” стимулира акционерите на дружеството да направят крупни инвестиции. Те са в размер на 1 милион лева и са предвидени за изграждане на нови помещения на редакцията и администрацията на вестника и за разширяване на печатницата.

След започването на Втората световна война поради ограниченията, наложени на бизнеса и печата, проблемите се задълбочават, а печалбите на АД “Мир” са сравнително ниски. Затова акционерите на дружеството решават да го ликвидират. Те създадат дружество-приемник под името “Издателство вестник “Мир” – акционерно дружество (АД), което се развива успешно.

Обаче на 30 март 1944 г., по време на най-тежката бомбардировка над София от англо-американската авиация, дружествените имоти претърпяват сериозни повреди. Върху тях падат две бомби. Едната сграда е напълно унищожена, а другата – сериозно повредена. За щастие втората бомба, която пада върху машинното отделение и пробива две бетонни плочи, не избухва. Така остава незасегната печатарската машина и запасите от хартия. Въпреки това печатането на вестник “Мир” е невъзможно и той преустановява своето излизане за близо половин година.

Вестник “Мир” започва да излиза отново на 16 октомври, но в коренно променена общественно-политическа обстановка в страната настъпила след държавния преврат от 9 септември 1944 г. Въпреки това тиражът на всекидневника се увеличава и в края на годината достига 42 хиляди копия. Увеличават се и приходите от обявленията. Издателство вестник “Мир” АД реализира чиста печалба за 1944 г. в размер на 182 257 лева, и то при положение, че е получена само за 122 работни дни. Към 31 декември 1944 г. активите на дружеството вече се изчисляват на 9 272 139 лева.⁹

Но неочаквано настъпва краят на всекидневника. Последният брой на вестник “Мир” е под номер 13129 и е от 30 декември 1944 г. В края на 1944 г. Министерският съвет взема решение от 1 януари 1945 г. да се спрат всички вестници, с изключение на правителствените. Изтъкнатият мотив е “поради липса на хартия”¹⁰.

Така с този административен акт, след половин вековно съществуване е спрян вестник “Мир”. Не липсата на материални средства или на професионални умения са причина изданието да изчезне от вестникарския пазар. Политическата гилотина е тази, която ликвидира “българския “Таймс”.

Бележки:

1. Панайотов, Филип. Печатът. – В: България 20. век. Алманах. С., 1999, с. 22, 829; Панайотов, Филип. Вестници и вестникари. Книга за българския печат. С., 2008, с. 154; Константинова, Здравка. Из топосите на българския периодичен печат (1878-1944). - Год. СУ, Факултет по журналистика и масова комуникация, Т. 14, 2007, с. 55; Константинова, Здравка. За марките на българската периодика (до 9 септември 1944). - В: Viva Vox. Юбилеен сборник в чест на професор Веселин Димитров. С., 2008, с. 261; Панайотов, Тодор. Пътят на “Мир” от “класика на буржоазен партиен вестник” до “българския “Таймс” (1924 - 1939). Год. СУ, Факултет по журналистика и масова комуникация. Т. 9, 2003, с. 267; Панайотов,

Тодор. Темите на всекидневния вестник „Мир” (българският „Таймс”) в годините на Втората световна война. – Минало, 2005, № 2, с. 49.

2. ЦДА, ф. 600 к, оп. 1, а.е. 300, л. 13.
3. ДА – София, ф. 3 к, оп. 7, а.е. 7, л. 34-40; а.е. 8, л. 49-63.
4. ЦДА, ф. 568 к, оп.1, а.е. 667, л. 28-46; оп. 2, а.е. 625А, л. 8; ф. 129 к, оп. 1, а.е. 1209, л. 7; а.е. 2436, л. 13.
5. Мир, брой 8425, 1 август 1928.
6. БИА – НБКМ, ф. 272, оп. 7, а.е. 4264, л. 59-60; ДА – София, ф.3к, оп. 6, а.е. 6583, л. 53.
7. ДА – София, ф. 3 к, оп. 7, а.е. 10, л. 67.
8. ДА – София, ф. 3 к, оп. 7, а.е. 9, л. 49-52; а.е. 10, л. 15, 28, 38, 49, 60, 64; а.е. 11, л. 3, 7, 10, 22, 41, 46, 52, 54, 64; а.е. 12, л. 2, 26.
9. ДА – София, ф. 3 к, оп. 6, а.е. 6583, л. 2, 7.
10. Държавен вестник, брой 292, 30 декември 1944.

Съкращения:

БИА – НБКМ – Български исторически архив при Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“

ДА – Държавен архив

ЦДА – Централен държавен архив

ф. - фонд

оп. - опис

а. е. - архивна единица

л. - лист